THẾ GIỚI A RẬP VÀ VẤN ĐỀ HẠT NHÂN

*Ngô Hương Liên**

1. Tình hình phát triển năng lượng hạt nhân của các nước Arập

Nhiều nước Arập gần đây tăng cường đáng kể hoạt động trong lĩnh vực hạt nhân, tất nhiện, đều tuyên bố vì các mục đích hòa bình, với nhận thức đây là nguồn cung cấp năng lượng tin cậy ở thời đại hậu dầu mỏ.

Trong thế giới Arập, nhiều người tán thành quan điểm của Phó Thủ tướng, Bộ trưởng Bộ Năng lượng và Công nghiệp Cata, ngài ápđala al Attiya cho rằng "Dự trữ dầu mỏ và khí đốt sớm muộn gì rồi cũng sẽ cạn kiệt, cần phải sớm tìm nguồn năng lượng thay thế. Trung Đông sẽ không còn giá trị gì khi hết dầu mỏ và khí đốt". Đây không chỉ là điều tiên tri (phương Đông rất sùng bái những lời sấm truyền và tiên tri, hơn cả niềm tin vào những kiến giải khoa học), mà còn là một dự báo khoa học, một lời cảnh báo. Các yếu tố giá dầu tăng cao, các kho dự trữ dầu có hạn và khí hậu thay đổi làm cho ngày càng có nhiều nước phải cân nhắc khả năng khai thác lĩnh vực hạt nhân để đáp ứng nhu cầu năng lượng của mình.

Từ những năm 50 của thế kỷ trước, các nước Trung Đông và Bắc Phi đã quan tâm đến năng lượng hạt nhân. Tất cả các nước Arập đều tham gia Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT), chấp nhận để Cơ quan Năng lượng Nguyên tử Quốc tế (IAEA) kiểm soát các hoạt động hạt nhân của mình. Không chỉ Ai Cập, Angiêri, Arập Xêut và Marốc, mà cả Tuynidi, Gioocđani, Xiri và Các Tiểu vương quốc Arập Thống nhất (UAEs) đều rất quan tâm nghiên cứu và ứng dụng năng lượng hạt nhân, đều có hoặc muốn có chương trình hạt nhân quốc gia, đã chính thức thông báo cho IAEA ý định xây dựng chương trình này. Một số nước còn đề nghị IAEA trợ giúp kỹ thuật để triển khai.

Có một loạt nhân tố giải thích việc các nước Arập gia tăng nhu cầu và quan tâm đối với lĩnh vực hạt nhân, trong đó chủ yếu là:

- Mong muốn tiếp cận và sở hữu những thành tựu khoa học-kỹ thuật tiên tiến và công nghệ hiện đại, trong đó có lĩnh vực năng lượng hạt nhân. Cũng có thể coi đây như một trong những nguyện vọng của thế giới Arập rút ngắn khoảng cách tụt hậu so với các quốc gia tiên tiến trên thế giới về khoa học-kỹ thuật và công nghệ.

- Tạo nguồn đảm bảo nhiên liệu cho tương lai khi các nguồn dự trữ nhiên liệu thiên nhiên vơi cạn dần. Đối với các nước

* Cộng tác viên, Tạp chí NC Châu Phi và Trung Đông

có những nguồn dự trữ không lớn về dầu mỏ và khí đốt thì việc tiếp cận nguồn năng lượng hạt nhân càng trở nên cấp bách, là nhu cầu của 10-15 năm tới.

- Mặc dù không tuyên bố công khai, nhưng rõ ràng là việc tiếp cận các công nghệ hạt nhân được một số nước Arập xem như khả năng và phương tiện đảm bảo an ninh và quốc phòng có hiệu quả nhất. Trong bối cảnh tình hình khu vực tiếp tục phức tạp và mất ổn định kéo dài thì mong muốn của các nước Arập tăng cường tiềm lực quân sự là điều dễ hiểu để đối phó với nguy cơ khó lường, với hành động của các thế lực thù địch trong và ngoài khu vực, để kiềm chế hoặc đe dọa các nước khác, dù cho vũ khí hạt nhân sẽ không bao giờ được sử dụng. Trong trường hợp tình hình Trung Đông và Bắc Phi đặc biệt căng thẳng, khả năng các nước Ai Cập, Arập Xêut, Angiêri có vũ khí hạt nhân là khá lớn.

- Vấn đề rất gay gắt là giữa các nước trong khu vực thiếu sự tin cậy lẫn nhau, chính xác hơn là không có lòng tin. Điều này đặc biệt quan trọng khi vấn đề liên quan đến phổ biến các loại vũ khí hủy diệt và trước hết trong các quan hệ Arập – Ixraen và Arập – Iran. Ai cũng biết Ixraen trong một thời gian dài "không chính thức" sở hữu vũ khí hạt nhân, còn đối với chương trình hạt nhân của Iran thì các nước Arập luôn lo ngại nó "không chỉ thuần túy vì mục đích hòa bình".

- Mong muốn nâng cao vị thế và uy tín quốc gia, muốn thể hiện mức độ phát triển của đất nước mình không thua kém ai trên trường quốc tế, nhất là đối với những nước giàu có do thu nhập cao từ xuất khẩu dầu mỏ và khí đốt. ở đây có cả những tham vọng cá nhân của giới lãnh đạo một số nước Arập.

Một điều cần được đặc biệt lưu ý và là nguy cơ thực sự nghiêm trọng, đó là các tổ chức khủng bố, mà phần lớn đang hoạt động tại các nước trong khu vực, có khả năng tiếp cận công nghệ, mua, chiếm hoặc chế tạo được vũ khí hạt nhân và các phương tiện phóng. Những tài liệu của An Kêđa thu được ở Apganixtan cho thấy rõ, các nhóm khủng bố đang nghiên cứu (bài bản và nghiêm túc), tiến hành thử nghiệm chế tạo các loại vũ khí hạt nhân và chất phóng xạ. Trong khi đó, không có gì đảm bảo rằng các cơ quan đặc biệt có thể ngăn ngừa hữu hiệu tiến trình này.

Một nguy cơ rất nghiêm trọng khác không thể không gây lo ngại là có một số nước tích cực khôi phục chương trình hạt nhân, tại đó các lực lượng cực đoan Hồi giáo đối lập đang tìm mọi cách giành chính quyền. Ai Cập là một ví dụ.

Hiện tại, đại đa số các nước Arập chưa có các cơ sở khoa học-kỹ thuật và sản xuất cần thiết để chế tạo vũ khí hạt nhân. Khó có khả năng một số nước có thể liên kết các nỗ lực tài chính, khoa học-kỹ thuật và công nghệ, nghĩa là cả nhân tài và vật lực để chế tạo vũ khí hạt nhân vì những bất đồng chính trị nghiêm trọng, tham vọng cá nhân của các lãnh tụ, cạnh tranh vai trò thủ lĩnh trong thế giới Arập.

Đồng thời, theo đánh giá của các chuyên gia, các chế độ kiểm tra, giám sát vũ khí và kiểm soát việc xuất khẩu công nghệ, thiết bị và vật liệu hạt nhân không có hiệu lực, không ai đảm bảo có thể ngăn chặn các quốc gia trong khu vực nếu họ quyết có được vũ khí hạt nhân và tên lửa đạn đạo tầm xa. Thậm chí, nếu như các cơ chế kiểm soát đó hoạt động có hiệu quả, thì một số quốc gia trong khu vực vẫn tiếp tục bí mật chế tạo vũ khí hạt nhân và phương tiện phóng. Rõ ràng, đấu tranh ngăn chặn những nguy cơ phổ biến vũ khí hạt nhân và phóng xạ phải trở thành một phương án thường trực của việc đảm bảo an ninh ở Trung Cận Đông và Bắc Phi.

Trong khi tất cả các nước Arập Bắc Phi là thành viên của Hiệp định biến lục địa châu Phi thành khu vực không có vũ khí hạt nhân (năm 1996), thì một số nước Arập khác vẫn còn chưa tham gia ký Hiệp ước cấm thử hạt nhân toàn diện (CTBT). Nhiều nước chưa ký Biên bản bổ sung Hiệp ước NPT cho phép các thanh sát viên quốc tế của IAEA được phép đến kiểm tra các cơ sở hạt nhân của họ.

Bất chấp những nghĩa vụ quốc tế được chính thức cam kết, một vài nước Arập vẫn đang nghiên cứu sản xuất vũ khí hủy diệt trong những điều kiện rất bí mật, thông tin về các chương trình này thuộc danh mục những bí mật quốc gia được gìn giữ cẩn thận nhất. Vì vậy, dễ hiểu là thông tin mà thế giới có được về vấn đề này thường không đầy đủ, mâu thuẫn và đôi khi không phù hợp với thực tế khách quan. Lãnh đạo các nước Trung Đông và Bắc Phi rất nhạy cảm và phản ứng rất tiêu cực với việc công bố ở nước họ có vũ khí hủy diệt, và như thường lệ, chính thức và thẳng thừng bác bỏ bất kỳ thông tin nào thuộc loại này. Mặt khác, có nhiều trường hợp những thông tin không được kiểm chứng hoặc bị làm giả về sự hiện hữu vũ khí hủy diệt lại được Mỹ và phương Tây cố ý sử dụng gây sức ép lên nước này, nước khác hoặc thậm chí làm cớ để gây chiến tranh. Irắc là ví dụ điển hình.

Khả năng sản xuất vũ khí hủy diệt tại các nước Arập liên quan mật thiết với tình trạng phổ biến tràn lan trên thế giới các công nghệ, thiết bị và nguyên, vật liệu dùng cho chế tạo loại vũ khí này. Do nhiều nước không kiểm soát gắt gao việc xuất khẩu những thứ này nên các nước Arập vẫn bí mật, hoặc nửa bí mật, đôi khi công khai, tìm kiếm và có được phương tiện cần thiết cho việc chế tạo các loại vũ khí hủy diệt, kể cả vũ khí hạt nhân. Trong hai năm 2006-2007 có đến 13 nước tại Trung Đông tuyên bố sẽ bắt đầu hoặc nối lại chương trình theo đuổi năng lượng hạt nhân dân sự. Đa số chọn cách mua nhiên liệu hạt nhân trên thị trường quốc tế, tuy nhiên cũng có một số nước muốn tự mình phát triển chương trình sản xuất urani làm giàu như Iran đang làm.

Rào cản để trở thành các nước sở hữu vũ khí hạt nhân đang trở nên thấp hơn so với trước kia. Trước đây chỉ có các nước tiên tiến nhất mới có khả năng sở hữu được vũ khí hạt nhân, điều này hiện giờ không còn đúng nữa. Công nghệ hạt nhân đã ra đời được 50 năm, và có khoảng 40 nước hiện nay đang xem xét vấn đề làm sao có được công nghệ để sản xuất được vũ khí hạt nhân. Ngày nay, thậm chí các nước muốn trở thành những cường quốc hạt nhân như Libi cũng có thể mua được vũ khí hạt nhân trên thị trường chợ đen mà không cần phải thành lập các trung tâm nghiên cứu về công nghệ hạt nhân. Cách đây 4 năm nhà khoa học người Pakixtan A.Q.Khan, người được mô tả "nguy hiểm như Bin Laden" đã bị phát hiện bán công nghệ hạt nhân cho nước ngoài. Các nước thậm chí không cần thiết phải thử hạt nhân, nhưng có thể tiến gần đến ngưỡng của "việc sở hữu" vũ khí hạt nhân với khả năng có thể lắp ráp một vũ khí hạt nhân trong thời gian cực ngắn. Vấn đề hạt nhân đang và vẫn sẽ là một vấn đề gây nhiều tranh cãi trên chính trường thế giới, nó có thể là nguyên nhân gây ra những cuộc chiến, khiến thế giới sẽ càng trở nên bị chia rẽ hơn. Cuộc khủng hoảng về phổ biến hạt nhân đang gia tăng. Bằng chứng rõ ràng nhất hiện nay là, các lệnh trừng phạt quốc tế và nỗ lực ngoại giao không ngăn cản được Iran ngừng chương trình hạt nhân của mình.

Thế giới đang đối mặt với một thời đại an ninh hạt nhân bất ổn do không kiểm tra được, dẫn đến không thực thi được

Hiệp ước không phổ biến vũ khí hạt nhân, đã là một trụ cột căn bản của an ninh toàn cầu trong 4 thập kỷ qua. Do không có cách kiểm soát có hiệu quả việc phổ biến hạt nhân nên một số nước có vũ khí hạt nhân rất miễn cưỡng khi phải chuyển giao công nghệ hạt nhân hòa bình cho các nước muốn có công nghệ này để phát triển điện hạt nhân.

Việc phổ biến vũ khí hủy diệt, trước hết là vũ khí hạt nhân, sẽ tác động tiêu cực không chỉ đối với Trung Cận Đông, Bắc Phi, mà còn đối với các nước lân cận ở Nam Âu, Nam Á, châu Phi, Nam Xahara, và tất nhiên cả các nước khác.

2. Điểm qua hoạt động hạt nhân của một số nước Arập

Angiêri cho rằng, Hiệp ước cấm phổ biến vũ khí hạt nhân (NPT) đặt các nước không có hạt nhân vào một tình huống bất công và có tính chất phân biệt đối xử đối với các nước thuộc "thế giới thứ ba" vốn cũng có quyền bình đẳng về tự vệ hợp pháp. Năm 1995, Angiêri tham gia NPT và năm 1996 đã ký với IAEA thỏa thuận cho phép thanh sát bất ngờ các mục tiêu hạt nhân quốc gia. Angiêri có chương trình nghiên cứu năng lượng hạt nhân phục vụ các mục đích dân sự, tiến hành từ cuối những năm 1980, đã thành lập ủy ban quốc gia về các vấn đề hạt nhân. ở Angiêri hiện có hai lò phản ứng nguyên tử đang hoạt động: Trạm "Nurơ" (ánh sáng), công suất 1 mêgaoát (1 triệu kilowatt) do Achentina giúp xây dựng năm 1989 và Trạm Salem (Hòa bình), công suất 15 mêgaoát ở Trung tâm nghiên cứu Ayin Uxêrơ do Trung Quốc giúp xây dựng từ 1993. Trung Quốc cũng giúp Angiêri xây dựng một phòng thí nghiệm "nóng" và các kho ngầm dưới đất để chứa nhiên liệu đã tinh luyện. Các hoạt động này đều được IAEA giám sát. Angiêri có mỏ quặng uran trữ lượng khá lớn ở Tamanraxét, khu vực miền Nam.

Tháng 3 năm 2006, Bộ Năng lượng Mỹ đã đề nghị Angiêri thiết lập quan hệ hợp tác trong lĩnh vực đào tạo chuyên gia an ninh hạt nhân.

Tháng Giêng năm 2007, đoàn đại biểu chính phủ Nga do Bộ trưởng Công nghiệp và Năng lượng V.Khrixtrencô dẫn đầu sang thăm Angiêri đã thỏa thuận việc hai nước hợp tác sử dụng năng lượng hạt nhân vào các mục đích hòa bình.

Angiêri không ít lần phản bác những thông tin thường xuyên xuất hiện trên các phương tiện thông tin đại chúng phương Tây về việc nước này triển khai chương trình hạt nhân quân sự. Mỹ cũng lo ngại việc Angiêri đã từng hợp tác nghiên cứu hạt nhân với Irắc, nhiều chuyên gia phương Tây vẫn cho rằng người Angiêri trước năm 1995 đã tinh luyện được plutôni. Tuy nhiên, giới chuyên môn cũng khẳng định, cho dù An-giê-ri đã có một số lượng plutôni nào đấy, cũng không có gì phải lo lắng việc nước này vi phạm Hiệp ước NPT.

Tuynidi với sự trợ giúp của IAEA đang nghiên cứu khả năng xây dựng nhà máy điện hạt nhân công suất 900 mêgaoát vào năm 2020. Tháng 12 năm 2006 Tuynidi đã ký với Pháp hiệp định hợp tác phát triển năng lượng hạt nhân cho phép thúc đẩy sử dụng công nghệ hạt nhân để sản xuất điện, phục vụ các yêu cầu y tế, bảo vệ môi trường, lọc nước biển lấy nước ngọt.

Marôc không có các nguồn dự trữ nguyên, nhiên liệu thiên nhiên lớn cũng đang quan tâm phát triển năng lượng hạt nhân. Năm 1997 đã thành lập Hội đồng năng lượng hạt nhân quốc gia, năm 2001 ký với Mỹ hiệp định hợp tác về năng lượng hạt nhân, theo đó, năm 2005 lò phản ứng

hạt nhân ở Trung tâm quốc gia nghiên cứu hạt nhân gần thủ đô Rabát được đưa vào vận hành phục vụ nghiên cứu tình trạng sinh thái sa mạc Xahara và các vùng nước ven bờ Địa Trung Hải, Đại Tây Dương. Pháp cũng tăng cường quan hệ hợp tác hạt nhân, nghiên cứu khả năng xây dựng nhà máy điện hạt nhân ở Marốc.

Libi nhiều năm đã thực hiện chương trình hạt nhân, trong đó có chương trình quân sự, mua thiết bị ở chợ đen của giới con buôn từ châu Á và Nam Phi. Về công nghệ thì, theo tuyên bố của Sêiph al Ixlam, con trai nhà lãnh đạo M.Cađaphi, Libi nhận từ các nhà bác học thuộc chương trình hạt nhân quốc gia của Pakixtan, qua mặt các nhà cầm quyền Ixlamabát.

Tháng 12 năm 2003, Tổng thống Cađaphi tuyên bố Libi đã quyết định từ bỏ chương trình chế tạo vũ khí hủy diệt và hứa quá trình tiêu hủy kho vũ khí hủy diệt sẽ công khai và có kiểm soát. Tripôli chấp thuận cho IAEA tiến hành thanh sát các mục tiêu hạt nhân của mình và tháng Giêng năm 2004 đã ký Biên bản bổ sung NPT, cho xây dựng trạm giám sát các chương trình hạt nhân ở khu vực Mixurát.

Đầu năm 2004, các thanh sát viên IAEA đã bắt đầu đến thẩm tra các chương trình hạt nhân của Libi. Hoạt động của họ thuận lợi, không bị các nhà chức trách địa phương gây trở ngại, ngược lại, người Libi đã hợp tác đầy đủ với IAEA. Libi còn chuyển giao cho Mỹ một khối lượng lớn thiết bị đã sử dụng trong các công đoạn chế tạo vũ khí hạt nhân, trong đó có các máy ly tâm để làm giàu uranium cũng như các tài liệu về nghiên cứu hạt nhân quân sự; dưới sự giám sát của quốc tế đã chuyển về Nga 20kg nhiên liệu làm giàu. Hiện chưa có những số liệu công khai còn bao nhiêu uranium trong kho của Libi. Đồng thời, các thanh sát viên IAEA cho biết, nhiều thiết bị Libi đã sử dụng trong các nghiên cứu hạt nhân quân sự trước đây không rõ nay ở đâu.

Năm 1970 Liên Xô đã cung cấp cho Libi một lò phản ứng nghiên cứu IRT-1, sử dụng uran làm giàu 80%. Lò phản ứng đã được đưa vào vận hành năm 1979 ở Tátjurơ, gần thủ đô Tripôli. Theo yêu cầu của Liên Xô, để có thể đảm bảo hoàn toàn rằng lò phản ứng này chỉ được sử dụng vào các mục đích hòa bình, bên cạnh việc áp dụng các biện pháp đảm bảo của IAEA, các chuyên gia Xô-viết phải trực tiếp làm việc ở Tátjurơ. Năm 1997 nước Nga đã khôi phục lại các cuộc đàm phán về hợp tác hạt nhân với Libi và năm 1998 Cơ quan Xuất khẩu Năng lượng Hạt nhân Atomenegroexport đã ký một hợp đồng trị giá 8 triệu USD, khôi phục một phần trung tâm nghiên cứu khoa học ở Tátjurơ và thảo luận về khả năng xây dựng nhà máy điện hạt nhân. Tháng 12 năm 2006, Achentina đã thắng gói thầu giá trị 10 triệu USD hợp đồng được IAEA ủng hộ nâng cấp hệ thống lò phản ứng IRT-A. Libi cũng đàm phán nhờ Achentina giúp xây dựng một nhà máy điện hạt nhân công suất nhỏ phục vụ nhu cầu lọc nước ngọt từ nước biển.

Về hợp tác hạt nhân với các nước phương Tây, năm 2005 Cơ quan An ninh Hạt nhân của Mỹ đã ký với Libi Hiệp định liên kết ứng dụng năng lượng hạt nhân hòa bình, trao đổi thông tin và liên doanh khai thác các lò phản ứng hạt nhân nghiên cứu phục vụ y học, sinh thái, giao thông vận tải và công nghiệp. Ngày 15/3/2006, Libi ký với Pháp Hiệp định về hợp tác hạt nhân, tiến hành nghiên cứu chung về ứng dụng các công nghệ hạt nhân vào lĩnh vực y tế, sinh thái, nông nghiệp và thủy lợi căn cứ vào hiệp định đã được ký kết giữa Pháp và Ấn Độ tháng 2/2006 và theo hiệp định Mỹ-Ấn gây nhiều

tranh cãi ký kết ngày 02/3/2006. Năm 2007 ký Bản ghi nhớ "hiểu biết lẫn nhau về hợp tác Pháp-Libi trong lĩnh vực năng lượng hạt nhân dân sự", về việc Pháp giúp đào tạo chuyên gia kỹ thuật hạt nhân cho Libi. Với sự giúp đỡ của Pháp, sẽ khai thác một lò phản ứng hạt nhân nghiên cứu hiện có ở Libi lấy các chất đồng vị phóng xạ.

Ai Cập ủng hộ chủ trương biến Trung Đông thành khu vực không có vũ khí hủy diệt và *không chính thức* bộc lộ những tham vọng hạt nhân trong khi kiên trì quan điểm về việc vũ khí hạt nhân và các cơ sở hạt nhân của Ixraen phải chịu sự kiểm soát của quốc tế, yêu cầu Ixraen tham gia NPT. Cairô thường xuyên khẳng định "chương trình hạt nhân của Ai Cập tiến hành trên cơ sở kế hoạch chặt chẽ và luôn tôn trọng nguyên tắc công khai, tuân thủ các hiệp ước quốc tế". Đồng thời, Tổng thống Hôxni Mubarắc ngay từ năm 1998 đã tuyên bố nước ông có thể sở hữu vũ khí hạt nhân nếu điều đó là cần thiết để đáp trả mối đe dọa hạt nhân của Ixraen. Tháng 12 năm 2006, tại Xam En-xếch (Sharm El Sheikh), trong cuộc gặp Thủ tướng Ixraen Êhút Ônmớt, Tổng thống H.Mubarắc đã tuyên bố, Ai Cập có thể bắt đầu thực hiện một chương trình hạt nhân tương thích, nếu các nước khác trong khu vực cũng có vũ khí hạt nhân (thuật ngữ "các nước khác", ngoài Ixraen còn có ý ám chỉ Iran). Ngay sau đó, tháng Giêng năm 2007, các nghị sĩ thuộc "Anh em Hồi giáo", phái đối lập lớn nhất trong Quốc hội, đã yêu cầu chính phủ cho chế tạo vũ khí hạt nhân, lấy cớ trước đó chính Thủ tướng Êhút Ônmớt khi thăm Đức trong cuộc trả lời phỏng vấn đã có tuyên bố nước đôi về việc Ixraen có vũ khí hạt nhân.

Chương trình hạt nhân của Ai Cập khởi đầu từ thời Tổng thống Giaman Ápđen Nasero những năm 1950. Hiện nay Ai Cập là nước mạnh nhất trong số các nước Arập về tiềm năng nghiên cứu và kỹ thuật trong lĩnh vực hạt nhân và mọi hoạt động hạt nhân đều được IAEA đảm bảo. Ai Cập có một lò phản ứng công suất 22 mêgaoát được Achentina giúp xây dựng nhằm tạo đồng vị phóng xạ phục vụ các mục đích y tế, công nghiệp và nông nghiệp đặt ở trung tâm nghiên cứu Inshasơ cách Cairô 35 km về phía đông bắc. Tại đây còn có một lò phản ứng nước nhẹ sử dụng nhiên liệu uran làm giàu 10%, chủ yếu tạo đồng vị phóng xạ, công suất 2 mêgaoát do Liên Xô giúp xây dựng từ năm 1961, nâng cấp trước năm 1986 và được tái đưa vào sử dụng năm 1990. Cả hai lò phản ứng đều được đặt dưới sự giám sát của IAEA. Ngoài ra, còn có một phòng thí nghiệm do Canađa giúp xây dựng. Theo đánh giá của các chuyên gia phương Tây, khi cần, Ai Cập có đủ khả năng về kỹ thuật và cán bộ nghiên cứu, chế tạo vũ khí hạt nhân.

Tháng 9 năm 2006 Cairô chính thức tuyên bố sẽ khởi động lại chương trình năng lượng hạt nhân quốc gia đã bị ngừng từ sau thảm họa Chécnôbưn năm 1986. Thực hiện lịch trình, cuối năm 2007 đã hoàn tất các khâu cần thiết cho việc chuẩn bị triển khai: dự chi ngân sách, chính thức quyết định số lượng và địa điểm xây dựng (không dưới 3 nhà máy). Công suất mỗi nhà máy vào khoảng 600 mêgaoát. Nhà máy điện nguyên tử đầu tiên sẽ đưa vào hoạt động khoảng năm 2015- 2016. Địa điểm xây dựng được quyết định là khu vực Đaba trên bờ Địa Trung Hải, cách không xa thành phố nổi tiếng Alếchxanđria. Cần huy động vốn đầu tư và sự trợ giúp kỹ thuật của nước ngoài vì Ai Cập chưa có đủ kinh nghiệm và số lượng chuyên gia kỹ thuật cần thiết. Một thời gian dài, Cairô đã cân nhắc chọn Nga hay Trung Quốc làm đối tác chính. Ngày 25 tháng 3 năm 2008 trong chuyến thăm Nga, Tổng thống H.Mubarắc đã chứng kiến ký Hiệp định về

hợp tác trong lĩnh vực sử dụng năng lượng hạt nhân vào các mục đích hòa bình. Tháng 11 năm 2008, Thủ tướng Ai Cập Ahmét Nagíp sau buổi làm việc với Thủ tướng Nga Vladimir Putin tại Mátcơva đã tuyên bố Ai Cập mời các công ty của Nga tham gia đấu thầu hợp đồng xây dựng các nhà máy điện hạt nhân của Ai Cập trị giá khoảng 1,8 tỷ USD. Mỹ cũng quan tâm đến dự án này. Để giải tỏa sự lo ngại của Ixraen và phương Tây, Ai Cập tuyên bố không tiến hành làm giàu uranium mà sẽ nhập nguyên liệu từ nước ngoài.

Chương trình hạt nhân của Ai Cập do Hội đồng tối cao về năng lượng, thành phần gồm các bộ trưởng chủ chốt của chính phủ, trực tiếp chỉ đạo Bộ Năng lượng triển khai thực hiện. Có ý kiến cho rằng, Cairô trở nên dứt khoát trong quyết định khôi phục lại chương trình hạt nhân sau hai mươi năm gián đoạn do bị thúc đẩy bởi vụ thử hạt nhân ở Bắc Triều Tiên cũng như những tham vọng hạt nhân của Iran.

Gioocđani: Tháng Giêng năm 2007 Quốc vương ápđala II đã chính thức tuyên bố Giloocđani bắt đầu triển khai chương trình phát triển năng lượng hạt nhân và đã được Pakixtan hứa giúp đỡ về kỹ thuật. Quốc vương đã gửi một bức thư đặc biệt cho Tổng Giám đốc IAEA thông báo về kế hoạch này và đề nghị IAEA giúp đỡ. Ngay lập tức, Bộ Ngoại giao Mỹ ra tuyên bố, Mỹ không phản đối Gioocđani triển khai các nghiên cứu hạt nhân. Ngày 20 tháng 01, trả lời phỏng vấn báo Haaretz của Ixraen, Quốc vương ápđala đã nói về kế hoạch xây dựng các lò phản ứng hạt nhân. Dư luận bàn tán xôn xao, nhiều ý kiến cho rằng nhà lãnh đạo Gioocđani đang mơ ước, hoặc nếu có cũng còn lâu mới triển khai. Cứ trông gương các nước láng giềng, Arập Xêut và UAEs đã tuyên bố về ý định phát triển các chương trình hạt nhân, nhưng rồi vẫn chỉ là "ý định", còn Thổ Nhĩ Kỳ năm 2001 tuyên bố về ý định xây dựng nhà máy điện hạt nhân nhưng phải mất tới 6 năm mới thông qua được đạo luật về năng lượng hạt nhân. Tuy nhiên, trường hợp của Gioocđani, tiến trình hạt nhân đã được khởi động nhanh hơn nhiều.

Ngày 05 tháng 01 năm 2008, trong cuộc gặp Tổng thống Pháp Nicolas Sarkozy, Quốc vương ápđala II đã thảo luận về kế hoạch phát triển năng lượng hạt nhân của Gioocđani và được Tổng thống N.Sarkozy đảm bảo rằng Pháp hoàn toàn ủng hộ Gioocđani sử dụng năng lượng hạt nhân vào các mục đích hòa bình và sẽ bằng mọi cách hỗ trợ kế hoạch nói trên. Vài tuần sau, tờ báo Al Arab Al Yawn đăng tin, theo các nguồn tin cậy, Pháp và Gioocđani đã đạt được các thỏa thuận cụ thể về hợp tác hạt nhân, thậm chí đã ký kết một hiệp định, theo đó trong 7 năm tới Pháp sẽ xây dựng cho Gioocđani lò phản ứng hạt nhân đầu tiên, đổi lại Pháp sẽ được ưu tiên khai thác mỏ uran ở Gioocđani. Tháng 5 năm 2007, Bộ trưởng Năng lượng Gioocđani Khalid al Shraide đã tiết lộ với hãng thông tấn Petra của Gioocđani, trữ lượng uran tự nhiên của nước này vào khoảng 80 nghìn tấn. Theo Kuwait News Agency ngày 13 tháng 4 năm 2008, tổng giá trị uran mà người Pháp sẽ khai thác ở Gioocđani theo thời giá hiện nay ước tính 1,5 tỷ USD sẽ được khấu trừ vào đầu tư của Pháp cho công trình xây dựng nhà máy điện hạt nhân ở Gioocđani. Tháng 5 năm 2008, sau khi ủy ban quốc gia về năng lượng hạt nhân của Gioocđani được thành lập, Bộ Ngoại giao Mỹ lại ra tuyên bố, Oasinhtơn không phản đối việc Gioocđani triển khai các nghiên cứu hạt nhân và xây dựng nhà máy điện hạt nhân.

Nằm cạnh hai nước sản xuất dầu khổng lồ là Arập Xêut và Irắc và cũng có dự trữ đáng kể khí đốt tự nhiên, nhưng Gioocđani lại phải nhập khẩu khối lượng

vấn của Tổng Thư ký GCC có những nội dung đáng chú ý sau đây:

- Hội nghị cấp cao GCC họp tháng 12 năm 2006 ở Riát, thủ đô Arập Xêut đã quyết định phát triển dự án sử dụng năng lượng hạt nhân, giao cho Tổng Thư ký tiến hành giai đoạn tiếp xúc thực tế, đề nghị IAEA giúp đỡ triển khai thực hiện.

- Các nước vùng Vịnh đang thúc đẩy phát triển kinh tế và xã hội với tốc độ cao, nhiều tiêu chí đã vượt mức các nước khác trên thế giới, mỗi năm nhu cầu tiêu thụ nhiên liệu của GCC tăng 6% và trong một vài thập kỷ tới nhu cầu này sẽ tăng gấp đôi. Khai thác tài nguyên thiên nhiên và xuất khẩu dầu khí là xương sống của nền kinh tế, nhưng tài nguyên không phải là vô tận. Các nước GCC một mặt muốn đa dạng hóa các nguồn nhiên liệu tiêu thụ, sử dụng công nghệ có hiệu quả và tiết kiệm để sản xuất năng lượng và làm ngọt nước biển, mặt khác, rất quan tâm đến việc khai thác các nguồn năng lượng thay thế, không phải là dầu mỏ và khí đốt, năng lượng hạt nhân và năng lượng mặt trời sẽ là hai hướng tìm kiếm chính.

- Tình hình biến động khác thường trên thị trường thế giới về dầu mỏ và khí đốt không phải chỉ phụ thuộc vào mức khai thác và xuất khẩu của các nước có tài nguyên dầu khí, mà còn được xác định bởi nhu cầu tiêu thụ của các nước nhập khẩu năng lượng và tình hình kinh tế thế giới. Để chủ động đảm bảo an ninh năng lượng cho mình trong tương lai, GCC quyết định thực hiện chương trình hạt nhân phối hợp của tập thể các nước vùng Vịnh và thông báo nguyện vọng hợp tác với IAEA triển khai nghiên cứu và hoạt động thực tế dưới sự kiểm soát đầy đủ và sự tham gia trực tiếp của cơ quan này, đảm bảo rõ ràng, minh bạch, hoàn toàn phù hợp với các các hiệp định và chuẩn mực quốc tế. Quan hệ hợp tác này trong tương lai sẽ dựa trên việc IAEA hỗ trợ kỹ thuật, đánh giá sơ bộ dự án từ quan điểm xây dựng cơ sở hạ tầng cần thiết và tham gia đào tạo cán bộ chuyên môn. Theo Hiệp định được Tổng Thư ký GCC ký kết với Tổng Giám đốc IAEA, đã ấn định cử đoàn chuyên gia của IAEA đến Riát thảo luận cụ thể các vấn đề liên quan đến dự án, nhất là đảm bảo kinh phí. Quốc hội các nước thành viên GCC sẽ phê chuẩn Biên bản bổ sung Hiệp ước NPT liên quan hoạt động thanh sát của IAEA được Tổng Thư ký GCC ký kết tại trụ sở của IAEA trong dịp này.

- Theo lời ông Hamad al Attiya, "Ixraen không thừa nhận luật pháp quốc tế, không ký Hiệp ước NPT, có nghĩa là Ixraen không thể được coi là một quốc gia chỉ sử dụng năng lượng hạt nhân chỉ vào các mục đích hòa bình. Vì vậy, GCC đã, đang và sẽ tiếp tục kêu gọi biến Trung Đông, thành khu vực không có vũ khí hạt nhân". Về an ninh môi trường, ông Hamad al Attiya khẳng định, không được để ai trở thành nạn nhân của những hậu quả thảm khốc do sự cố hạt nhân nào đó. Ngược lại, cần phải được đảm bảo rằng có sự bảo vệ kỹ thuật cần thiết và cần có một tổ chức giám sát lĩnh vực này để nhờ đó an ninh các lò phản ứng hạt nhân được đảm bảo cũng như loại trừ nguy cơ xảy ra sự cố, trong đó có rò rỉ phóng xạ. Điều này cũng liên quan đến những lò phản ứng hạt nhân của Ixraen.

- Về hoạt động hạt nhân của Iran, ông Hamad al Attiya cho rằng "sẽ không đúng khi so sánh Iran với Ixraen, thậm chí, sự so sánh đó hoàn toàn không phù hợp thực tế. Nguyện vọng của Iran cũng giống như nguyện vọng của các quốc gia khác muốn được sử dụng năng lượng hạt nhân vào các mục đích hòa bình. Các nước láng giềng của Iran đang chịu tác động của cả những nhân tố tích cực lẫn tiêu cực từ các hoạt

động hạt nhân của Iran. Chúng tôi muốn khu vực được ổn định, vì vậy luôn quan tâm đến vấn đề hạt nhân của Iran và cho rằng, có những tiêu chuẩn của luật pháp quốc tế mà chúng ta cần phải tôn trọng và tuân thủ cũng như cần hành động trên cơ sở những quy định của IAEA, dưới sự kiểm soát của cơ quan này và chịu sự thanh sát của nó. Xây dựng chương trình hạt nhân của mình, chúng tôi không nhằm đối phó lại ai đó hoặc đối đầu với bạn bè, chương trình của chúng tôi không nhằm cạnh tranh với bất cứ ai, bởi tất cả chúng ta đều phải phục tùng các tiêu chuẩn của sự minh bạch tuyệt đối, còn cộng đồng quốc tế cũng cần phải được đảm bảo rằng lĩnh vực năng lượng hạt nhân chỉ nên được sử dụng vào các mục đích hòa bình. Về cái gọi là "Hồ sơ hạt nhân Iran", Tổng Thư ký GCC nhấn mạnh, vấn đề này chỉ nên giải quyết trên cơ sở đối thoại hòa bình, hy vọng các nhà lãnh đạo Iran đủ sáng suốt, hiểu được những hậu quả của tình hình phức tạp hiện nay. Iran cần hợp tác với cộng đồng quốc tế để tìm kiếm các giải pháp sao cho cả Iran và khu vực tránh được tình trạng đối đầu leo thang. Trả lời câu hỏi "Các ngài không ngại người Iran có chương trình sản xuất vũ khí hạt nhân sao?", ông Hamad al Attiya nói: "Như các bạn Iran từng khẳng định, chương trình hạt nhân của họ chỉ mang tính chất hòa bình. Thế giới cần phải chú ý đến kho vũ khí hạt nhân của Ixraen, rất cần được kiểm tra, thanh sát, chứ đừng nên áp dụng tiêu chuẩn kép".

- Về câu hỏi của phóng viên "Liệu có phải người Mỹ ủng hộ chương trình hạt nhân của GCC là nhằm để chống lại Iran?", ông Hamad al Attiya trả lời dứt khoát "Không đúng, chúng tôi hành động hoàn toàn trên cơ sở sáng kiến của chính chúng tôi, chính sách chung của chúng tôi. được thông qua tại Hội nghị cấp cao Riát".

- Bất kỳ một chương trình hạt nhân hòa bình nào cũng đều có thể trở thành phương tiện đáp trả sự tấn công từ bên ngoài. Song Tổng Thư ký GCC khẳng định, điều đó sẽ không khi nào xảy đối với chương trình hạt nhân hòa bình của GCC, một chương trình vì sự phát triển và trên cơ sở hợp tác toàn diện với IAEA. Cái gọi là sự hợp tác hạt nhân của người Sunni nhằm chống lại nước Iran Shi'ite là vô nghĩa. Các nước GCC là một cộng đồng đoàn kết hòa hợp các nhóm phái tôn giáo, tuân thủ công nghệ hòa bình, làm gần lại chứ không chia rẽ nhân loại.

- Về câu hỏi "Trung Quốc, xuất phát từ các lợi ích dầu mỏ của mình, đang nỗ lực hợp tác với các ngài trong lĩnh vực này, trong khi nước Nga cũng tuyên bố sẵn sàng hợp tác; ở đây có sự cạnh tranh, đối kỵ gì với người Mỹ không?", ông Hamad al Attiya trả lời: "Chúng tôi cảm ơn tất cả các nước này vì họ đã ủng hộ chương trình của chúng tôi dựa trên cơ sở minh bạch, trên sự hợp tác với IAEA và theo các tiêu chuẩn của luật pháp quốc tế. Trong tương lai, chúng tôi sẽ tiếp tục hợp tác với cả IAEA và các bè bạn của mình".

*Trong GCC, **Arập Xêut*** thể hiện mối quan tâm lớn hơn cả đối với việc phát triển công nghệ hạt nhân, từ năm 1975 đã lập trung tâm hạt nhân quốc gia mang tên Quốc vương Ápđen Adít, tại đó tiến hành các nghiên cứu phục vụ các mục đích y tế và lĩnh vực X-quang công nghiệp. Tuy nhiên, Arập Xêut còn nhiều hạn chế về những khả năng tiến hành các nghiên cứu hạt nhân nghiêm túc và đa dạng.

Trên các phương tiện truyền thông phương Tây thường xuất hiện thông tin về quan hệ hợp tác bí mật giữa Arập Xêút và Pakixtan trong lĩnh vực hoạt động hạt nhân quân sự. Mặc dù cả Riát và Ixlamabát đều kiên quyết bác bỏ những

thông tin này, không thể hoàn toàn loại trừ khả năng, với sự giúp đỡ của Pakixtan, Arập Xêút có thể tiếp cận vũ khí hạt nhân, cụ thể là mua bom "A" hay tên lửa mang đầu đạn hạt nhân có sẵn ở Pakixtan và các phương tiện phóng. Đồng thời, trong trường hợp khẩn cấp như xuất hiện nguy cơ đe dọa hạt nhân từ phía Iran chẳng hạn, Arập Xêut có thể tìm cách thông qua các hãng nước ngoài mua trên thị trường chợ đen những thiết bị, công nghệ, nhiên liệu cần thiết, thuê chuyên gia nước ngoài bí mật và cấp tốc lắp ráp chúng làm vũ khí hạt nhân của mình.

Nhật báo Phố Uôn ngày 10/12/2008 dẫn lời một quan chức cấp cao của Mỹ cho biết Oasinhtơn có kế hoạch ký thỏa thuận hợp tác hạt nhân với UAE và "đây là một phản ví dụ thật sự đối với điều Iran đang theo đuổi". Thỏa thuận với UAE sẽ là thỏa thuận hợp tác hạt nhân đầu tiên giữa Mỹ và một quốc gia Trung Đông, và theo nguồn tin này, chính phủ Mỹ cũng đang đề nghị ký các thỏa thuận tương tự với Arập Xêút, Gioócđani và Baranh. Ngày 12/12, phát ngôn viên Bộ Ngoại giao Mỹ Sean McCormack xác nhận: "Chúng tôi đang hợp tác với UAE về vấn đề này vì chúng tôi cho rằng đây là cách thức quan trọng để các quốc gia Trung Đông có thể hiện thực hóa việc sử dụng năng lượng hạt nhân vì hòa bình và qui định một cách rõ ràng những giới hạn của việc sử dụng công nghệ hạt nhân".

Nhìn chung, hiện nay và trong tương lai gần, hoạt động hạt nhân ở các nước Arập sẽ chủ yếu có xu hướng hòa bình và liên quan đến lĩnh vực năng lượng. Hơn nữa, tính đến sự lạc hậu đáng kể của các nước ở khu vực trong các lĩnh vực khoa học-kỹ thuật và công nghệ, thiếu lực lượng cán bộ sở tại được đào tạo cần thiết, việc triển khai các dự án hạt nhân sẽ phải thu hút rộng rãi sự hỗ trợ của nước ngoài, chủ yếu từ các nước phương Tây. Đồng thời, các nước Arập cũng sẽ áp dụng các biện pháp tăng tốc, mở rộng đào tạo cán bộ để có thể tự lực tiến hành công tác nghiên cứu khoa học và thực hành về hạt nhân.

Tuy nhiên, cũng không loại trừ một vài nước có thể tiến hành bí mật việc chuẩn bị sử dụng năng lượng hạt nhân vào các mục đích quân sự, tốc độ và quy mô của việc đó tùy thuộc vào mức độ bất ổn tình hình ở khu vực Trung Đông cũng như phụ thuộc khá nhiều vào việc Iran thúc đẩy chương trình hạt nhân và Ixraen tăng cường kho vũ khí hiện đại, trong đó có các vũ khí hủy diệt.

Tài liệu tham khảo

1. Báo Haaretz (Ixraen), ngày 20/01/2008, Haaretz.com Israel News, 07.12.2007,

Israel News, 18.10.2007 và The Jerusalem Post, 20.11.07.

2. Kuwait News Agency (Cô-oét), ngày 13/4/2008.

3. Báo "as-Sharq al Ausat" (Arập Xêút), ngày 24/02/2008.

4. Hébdo Al – Ahram, phụ trương báo Al Ahram (Ai Cập) số giữa tháng 10/2008.

5. TTXVN: TLTKĐB, 2007-2008, Tin TKCN, ngày 21/9/2008.

6. http://iimes.ru/rus/2008-05-13/frame_stat.html

7. The international news, Sunday, March 04, 2007.

8. Reuters, 12.06.2007 và 12/12/2008.

9. www.arabia.com, www.arabnews.com và www.islamnews.ru

10. Wall Street Journal, ngày 10/12/2008.